

Rechterlijke Macht: Rechtspraak en rechtshandhaving in Nederland

Handboeken Veiligheid

Rechterlijke Macht: Rechtspraak en rechtshand- having in Nederland

Redactie:
E.R. Muller
C.P.M. Cleiren

Tweede druk

 Kluwer
a Wolters Kluwer business

DEVENTER –2013

Omslagontwerp: Verheul Communicatie BV

ISBN 978 90 13 09347 6
ISBN 978 90 13 11435 5 (E-book)
NUR 823-302

© 2013 Kluwer, www.kluwer.nl

Samenstellers en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor (de gevolgen van) onvolkomenheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h tot en met 16m Auteurswet '90. Besluit van 27 november 2002, *Stb.* 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan Stichting Reprorecht, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp.

Correspondentie inzake overneming of reproductie richten aan: Kluwer, Postbus 23, 7400 GA Deventer.

Inhoud

1	Inleiding	15
	<i>E.R. Muller en C.P.M. Cleiren</i>	
1	Aanleiding	15
2	Inhoud	17
3	Dankzegging	18
	Deel I De organisatie van de rechterlijke macht	19
2	Rechtspraak en rechtshandhaving in cijfers	21
	<i>N.E. de Heer-de Lange, H.G. Aten, A.H. Sprangers, F.P. van Tulder en B.J. Diephuis</i>	
2.1	Inleiding	21
2.2	Burgerlijke rechtspraak	22
2.2.1	Algemeen	22
2.2.2	Civiele procedure	22
2.2.3	Procedures	23
2.2.4	Rechtbank, sector kanton	24
2.2.5	Rechtbank, sector civiel	25
2.2.6	Gerechtshof	28
2.2.7	Hoge Raad	29
2.3	Bestuursrechtspraak	29
2.3.1	Algemeen	29
2.3.2	Procedure bij de bestuursrechter	31
2.3.3	Sector bestuursrecht van de rechtbank	31
2.3.4	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	34
2.3.5	Centrale Raad van Beroep	35
2.3.6	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	35
2.3.7	Gerechtshoven	36
2.3.8	Hoge Raad	37
2.3.9	Asielverzoeken	38
2.4	Strafrechtspraak	39
2.4.1	Algemeen	39
2.4.2	Van delict tot strafzaak	39
2.4.3	Personen en functionarissen	40

2.4.4	<i>Procedure</i>	40
2.4.5	<i>Delict</i>	41
2.4.6	<i>Wet Mulder</i>	43
2.4.7	<i>Ingeschreven zaken bij het Openbaar Ministerie</i>	44
2.4.8	<i>Beslissing over verdere vervolging</i>	46
2.4.9	<i>Afdoeningen kantonstrafzaken door het Openbaar Ministerie</i>	46
2.4.10	<i>Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het Openbaar Ministerie</i>	48
2.4.11	<i>Afdoeningen kantonstrafzaken door de rechter</i>	49
2.4.12	<i>Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter</i>	49
2.4.13	<i>Hoger beroep</i>	54
2.4.14	<i>Beroep in cassatie</i>	54
2.4.15	<i>Halt, Stop en jeugdstrafrechtspraak</i>	55
2.5	<i>Financiën en personeel</i>	56
2.5.1	<i>Uitgaven</i>	56
2.5.2	<i>Inkomsten</i>	58
2.5.3	<i>Personeel</i>	59
2.6	<i>Aanhangsel: bronbeschrijving</i>	61
2.6.1	<i>Bron burgerlijke rechtspraak</i>	61
2.6.2	<i>Bron bestuursrechtspraak</i>	62
2.6.3	<i>Bron strafrechtspraak</i>	62
2.6.4	<i>Bron gegevens financiën en personeel van OM en Rechtspraak</i>	63
3	<i>De samenstelling van de rechterlijke macht</i>	65
	<i>L.E. de Groot-van Leeuwen</i>	
3.1	<i>Inleiding</i>	65
3.2	<i>Organisatie en aantallen</i>	65
3.3	<i>Selectie van leden van de rechterlijke macht</i>	68
3.4	<i>Samenstelling van de rechterlijke macht</i>	72
3.4.1	<i>Afkomst</i>	72
3.4.2	<i>Leeftijd en sekse</i>	74
3.4.3	<i>Professionele herkomst</i>	76
3.4.4	<i>Politieke voorkeur</i>	77
3.5	<i>Nevenfuncties en rechter-plaatsvervangers</i>	78
3.6	<i>Besluit</i>	81
4	<i>Organisatieontwikkeling en kwaliteitszorg in de rechterlijke organisatie</i>	83
	<i>P.M. Langbroek</i>	
4.1	<i>Inleiding</i>	83
4.2	<i>De organisatie van de rechtspraak</i>	83
4.2.1	<i>De noodzakelijke vernieuwing</i>	83

4.2.2	<i>Organisatie ontwikkeling en institutionele ontwikkeling</i>	84
4.2.3	<i>Spanning: professionele autonomie en rechterlijke onafhankelijkheid</i>	88
4.3	Kwaliteitszorg bij de overheid	89
4.4	Functies van kwaliteitszorg in professionele organisaties	92
4.4.1	<i>Kwaliteitszorg als bevordering van professionaliteit</i>	92
4.4.2	<i>Kwaliteitszorg als bedrijfsvoering</i>	93
4.4.3	<i>Kwaliteitszorg als verantwoording</i>	94
4.4.4	<i>Kritiek</i>	94
4.5	Kwaliteitszorg in de organisatie van de rechtspraak	96
4.5.1	<i>Kwaliteitszorg als bedrijfsvoering</i>	98
4.5.2	<i>Kwaliteitszorg als professionalisering</i>	99
4.5.3	<i>Kwaliteitszorg als verantwoording</i>	100
4.6	De kwaliteitszorg in de rechtspraak	102
4.6.1	<i>Rechtspraak</i>	102
4.7	De evaluatie van de vernieuwde Wet RO in 2006 en daarna	104
4.8	Afsluiting: naar een balans tussen een flexibele en competente rechterlijke organisatie en interne rechterlijke onafhankelijkheid	108
5	Organisatie en taken van het Openbaar Ministerie	109
	<i>P.M. Frielink</i>	
5.1	Inleiding	109
5.2	Organisatie van het OM	111
5.2.1	<i>Tot 1999</i>	111
5.2.2	<i>Van 1999 tot 2013</i>	113
5.2.3	<i>Vanaf 2013</i>	115
5.2.4	<i>Relatie met minister van Veiligheid en Justitie</i>	116
5.3	Kerntaken	118
5.3.1	<i>Opsporing</i>	118
5.3.2	<i>Vervolg</i>	122
5.3.3	<i>Executie</i>	125
6	Het Openbaar Ministerie als magistraat	127
	<i>H. de Doelder en M.E. de Meijer</i>	
6.1	Inleiding	127
6.2	Magistraat in theorie	127
6.3	Magistraat in praktijk	131
6.3.1	<i>Gedragssnormen, richtlijnen en beginselen</i>	131
6.3.2	<i>Beleidsvoering en de aanwijzingsbevoegdheid van de minister</i>	133

6.3.3	<i>De positie van het OM in het strafrecht</i>	136
6.3.4	<i>De positie van het OM in het civiele recht</i>	137
6.3.5	<i>Buitengerechtelijke afdoening</i>	139
6.4	Conclusie	142
Deel II Vormen van rechtspraak inclusief de executie		145
7	Civiele rechtspraak	147
W.D.H. Asser		
7.1	Het voorwerp van civiele rechtspraak	147
7.1.1	<i>Burgerlijk recht</i>	147
7.1.2	<i>Andere rechtsgebieden</i>	149
7.1.3	<i>Civiele rechtspraak in internationale gevallen</i>	152
7.1.4	<i>De aard en inhoud van de rechterlijke uitspraak</i>	153
7.2	De civiele rechter	154
7.2.1	<i>De gewone overheidsrechter</i>	154
7.2.2	<i>Internationale rechters</i>	157
7.2.3	<i>Particuliere geschillenbeslechting</i>	158
7.3	De partijen, derden en vertegenwoordiging	161
7.3.1	<i>Partij</i>	161
7.3.2	<i>Wie partij kunnen zijn; partijvertegenwoordiging</i>	162
7.3.3	<i>Procesvertegenwoordiging</i>	164
7.3.4	<i>Derden</i>	165
7.4	Het proces voor de civiele rechter	166
7.4.1	<i>Bronnen van procesrecht</i>	166
7.4.2	<i>Normen, sancties en deformalisering</i>	169
7.4.3	<i>Kenmerken van het civiele proces</i>	171
7.4.4	<i>De dagvaardingsprocedure</i>	176
7.4.5	<i>De verzoekschriftprocedure</i>	181
7.4.6	<i>Het kort geding</i>	183
7.4.7	<i>Rechtsmiddelen</i>	184
7.5	Executie	187
8	Bestuursrechtspraak	189
J.E.M. Polak en J.H. Roelfsema		
8.1	Inleidende opmerkingen: de bestuursrechtspraak en de rechterlijke macht	189
8.2	Organisatie van de bestuursrechtspraak in historisch perspectief	191
8.3	Overzicht van de thans bestaande organisatie van de bestuursrechtspraak	198
8.4	De bestuursrechtelijke procedure	202
8.4.1	<i>De bezwaarprocedure</i>	206

8.4.2	<i>De procedure bij de bestuursrechter in eerste aanleg en in hoger beroep</i>	207
8.4.3	<i>Inhoudelijke aspecten van de bestuursrechtspraak en de daaraan ten grondslag liggende beginselen</i>	211
9	Strafrechtspraak	219
	<i>Th.A. de Roos</i>	
9.1	Inleiding	219
9.2	Professionele rechtspraak – vertrouwen van de burger	220
9.3	De gerechten	222
9.4	Het onderzoek ter terechtzitting	225
9.5	Onderzoek ter terechtzitting en positie van de verdachte	226
9.6	De rol van het Openbaar Ministerie	228
9.7	De rechter-commissaris	232
9.8	Positie van het slachtoffer	232
9.9	De verdediging; de raadsman	233
9.10	Reclassering, NFI, deskundigen	235
9.11	Verantwoording en kwaliteitsverbetering – de Raad voor de rechtspraak	236
9.12	Uitleiding	238
10	De belastingrechter: rechtsbeschermer, rechtsvinder en wetgever-plaatsvervanger	239
	<i>J.L.M. Gribnau, A.O. Lubbers en H. Vording</i>	
10.1	Inleiding	239
10.2	De aard van het belastingrecht en de belastingwetgeving	240
10.3	De procedure bij de belastingrechter	242
10.4	De belastingrechter als rechtsbeschermer	245
	10.4.1 <i>Algemeen</i>	245
	10.4.2 <i>Rechtsbescherming bij uitvoering belastingwet</i>	246
	10.4.3 <i>Rechtsbescherming met betrekking tot belastingwetgeving</i>	248
10.5	De belastingrechter als rechtsvinder	249
10.6	De belastingrechter als wetgever-plaatsvervanger	251
10.7	Conclusies	254
11	De tenuitvoerlegging als sluitstuk van de strafrechtspleging	255
	<i>S. Meijer</i>	
11.1	Inleiding	255
11.2	Historische ontwikkeling van de taak tot tenuitvoerlegging	256
11.3	De tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen in de zin van art. 553 Sv	258
	11.3.1 <i>De formele verantwoordelijkheid voor de tenuitvoerlegging</i>	258

11.3.2	<i>De constitutionele positie van het Openbaar Ministerie in de executiefase</i>	259
11.3.3	<i>Voordracht tot tenuitvoerlegging</i>	260
11.3.4	<i>Een gedeelde verantwoordelijkheid</i>	260
11.3.5	<i>Executieplicht</i>	263
11.3.6	<i>Voortvarendheid</i>	264
11.4	Tenuitvoerlegging in de praktijk	264
11.4.1	<i>De feitelijke tenuitvoerlegging</i>	264
11.4.2	<i>Signalering in OPS</i>	267
11.4.3	<i>Team Executie Strafzaken</i>	267
11.4.4	<i>Oplegging ter verjaring</i>	268
11.4.5	<i>Een voortvarende tenuitvoerlegging?</i>	269
11.5	De taak tot tenuitvoerlegging in de toekomst	269
11.6	Tot slot	271
Deel III Het functioneren van de rechterlijke macht		273
12	Rechterlijke samenwerking	275
	<i>G.K. Schoep</i>	
12.1	Inleiding	275
12.2	Doelstelling, begripsomschrijving en verschijningsvormen van rechterlijke samenwerking	276
12.2.1	<i>Doelstelling en begripsomschrijving van rechterlijke samenwerking</i>	276
12.2.2	<i>Inbedding van rechterlijke samenwerking in de Wet RO</i>	279
12.2.3	<i>Rechterlijke samenwerking in de praktijk</i>	281
12.2.4	<i>Resultaten van rechterlijke samenwerking: rechtersregelingen</i>	287
12.3	Vragen en aandachtspunten bij rechterlijke samenwerking	288
12.3.1	<i>Inleiding</i>	288
12.3.2	<i>Verhouding tussen rechterlijke samenwerking en de taak van de wetgever (trias politica)</i>	288
12.3.3	<i>Relatie tot de rechterlijke onafhankelijkheid</i>	291
12.3.4	<i>Binding aan rechtersregelingen</i>	293
12.3.5	<i>Bekendmaking van afspraken</i>	297
12.4	Tot besluit	298
13	Effecten en effectiviteit van rechtspleging	301
	<i>M.L.M. Hertogh</i>	
13.1	Inleiding	301
13.2	Amerikaanse toestanden	303

13.3	Directe en indirecte effecten	305
13.4	Effecten voor de burger	306
13.5	Effecten voor het openbaar bestuur	310
13.6	Doorwerking van rechtspleging	314
13.7	Maatschappelijk vertrouwen in de rechterlijke macht	317
13.8	Tot besluit: naar een 'jurisprudence of consequences'?	321
14	Rechterlijke beroepsethiek	323
	<i>M.A. Loth en E. Mak</i>	
14.1	Inleiding	323
14.2	De plaats en structuur van de rechterlijke beroepsethiek	326
14.3	De inhoud van de rechterlijke beroepsethiek	332
	14.3.1 <i>Rechterlijke verantwoordelijkheden</i>	336
	14.3.2 <i>Beheersverantwoordelijkheden</i>	342
14.4	De functie van de rechterlijke beroepsethiek	344
14.5	Ten slotte	347
15	Rituelen en symbolen in de rechtspraak: hun functie en betekenis	349
	<i>A.M. Hol</i>	
15.1	Vorm en inhoud	349
15.2	Rechtspraak als spel	351
15.3	Ruimte en tijd	353
	15.3.1 <i>Ruimte</i>	354
	15.3.2 <i>Tijd</i>	357
15.4	De spelers	357
15.5	De handeling: van <i>polemos</i> naar <i>agon</i>	359
	15.5.1 <i>Sacraliteit</i>	361
15.6	Ter afsluiting: van wet naar overeenkomst?	362
16	Rechter, OM en samenleving	365
	<i>M. Malsch</i>	
16.1	Inleiding	365
16.2	Punitiviteitskloof	366
16.3	Toegankelijkheidskloof	369
16.4	Participatie van burgers	373
16.5	De rechter-plaatservanger	374
16.6	Deskundigen als rechter	376
16.7	Het Openbaar Ministerie – burgerpanels	379
16.8	Conclusies	381

Deel IV De toekomst van de rechterlijke macht	383
17 De toekomst van de bestuursrechtspraak	385
<i>J.C.A. de Poorter en K.J. de Graaf</i>	
17.1 Inleiding	385
17.2 Recente ontwikkelingen in het bestuursprocesrecht	386
17.2.1 <i>Een grove schets</i>	386
17.2.2 <i>De ontwikkelingen nader beschouwd</i>	388
17.3 Waar dient de bestuursrechtspraak in de toekomst op in te zetten?	389
17.4 Primaire doelstelling van de bestuursrechtspraak: geschillenbeslechting	391
17.4.1 <i>Huidige ontwikkelingen: (nog) meer nadruk op finale geschillenbeslechting</i>	392
17.4.2 <i>Optimale benutting van bestuurlijke voorprocedures: naar een quasirechterlijke vorm van administratief beroep?</i>	395
17.4.3 <i>Bestuursrechtspraak: meer dan besluitenprocesrecht</i>	396
17.5 Ruimte voor controle en rechtsvorming?	400
17.6 Afrondende beschouwing	404
18 De organisatorische staat van de strafrechtspraak	407
<i>M. Otte</i>	
18.1 Inleiding	407
18.2 De oorzaken van een stagnerende organisatie van de strafrechtspraak	407
18.2.1 <i>Organisatiedichtheid en organisatorische en juridische standaardisatie</i>	409
18.2.2 <i>Te weinig representatieve besluitvorming</i>	411
18.2.3 <i>De splitsing tussen organisatorisch en juridisch management</i>	411
18.3 Gevolgen van een stagnerende organisatie van de strafrechtspraak	414
18.3.1 <i>De rechterlijke toeschouwersdemocratie</i>	414
18.3.2 <i>De verambtelijke rechter</i>	415
18.3.3 <i>Persoonsgebonden leiderschap in plaats van functioneel vertrouwen</i>	416
18.3.4 <i>Informatieboulimie</i>	418
18.3.5 <i>De onderbuik van de gerechtelijke werkvloer</i>	419
18.3.6 <i>Van roeping naar beroep van strafrechter en bijbehorende neveneffecten</i>	421
18.3.7 <i>Personeelsbeleid binnen de gerechten</i>	422
18.4 Oplossingsrichtingen	423
18.5 Slotbeschouwingen: poging tot vooruitzien	427

19	Hoeveel gerechtigheid verdraagt het burgerlijk recht?	431
	<i>A.M. Hol</i>	
19.1	Gerechtigheid binnen het burgerlijk vermogensrecht: wat daaronder te verstaan?	431
19.2	Vereffende rechtvaardigheid en autonomie	432
19.3	Van Verlichting naar Romantiek	433
19.4	Gelijkheid	434
19.5	Solidariteit	435
19.6	Verdelende rechtvaardigheid	438
19.7	Genoegdoening	438
19.8	Waar draait dit alles op uit?	439
19.9	Verstandigheid	440
19.10	De toekomst van het vermogensrecht	443
19.11	De eigen kracht van het vermogensrecht	445
20	De toekomst van de belastingrechtspraak: drie uitdagingen voor de belastingrechter	447
	<i>J.L.M. Gribnau, A.O. Lubbers en H. Vording</i>	
20.1	Inleiding	447
20.2	Werken aan het vertrouwen van de maatschappij in de belastingrechtspraak	447
20.3	Het bedienen van de praktijk met tijdige en handzame oplossingen	452
20.4	Conflicten tussen burger en overheid daadwerkelijk oplossen	454
20.5	Conclusies	459
21	De toekomst van de Rechtspraak	461
	<i>E. Bauw, F. van Dijk en F.W.H. van den Emster</i>	
21.1	Inleiding	461
21.2	Beelden van de toekomst	462
21.3	Visie op de toekomst	465
21.4	Agenda voor de toekomst	466
21.4.1	‘De Rechtspraak draagt bij aan versterking van de rechtsstaat’	466
21.4.2	‘De Rechtspraak versterkt de kernwaarden’	471
21.4.3	‘De Rechtspraak sluit aan bij de behoeften in de samenleving’	473
21.4.4	‘De Rechtspraak implementeert de gerechtelijke kaart’	477
21.4.5	‘De Rechtspraak professionaliseert organisatie en bedrijfsvoering’	478
21.5	Tot slot	478

22 Rechterlijke macht in perspectief	479
<i>E.R. Muller en C.P.M. Cleiren</i>	
22.1 Rechterlijke macht functioneert steeds meer in wisselwerking met de maatschappij	479
22.2 De vraag naar rechtspraak neemt kwantitatief en kwalitatief toe	482
22.3 Organisatie rechterlijke macht cruciaal kenmerk democratische rechtstaat	483
22.4 Vertrouwen burgers essentieel	485
22.5 Rechterlijke macht steeds meer professionele en moderne organisatie	486
22.6 Meer centralisatie en uniformiteit in beheer, bestuur en beleid	487
22.7 Zittende magistratuur en Openbaar Ministerie meer uit elkaar	487
22.8 Samenwerking en coördinatie steeds belangrijker	489
22.9 Instrumentaliteit versus waarborg	489
22.10 Ethiek, integriteit en symbolen als waarden voor de rechtspraak	490
22.11 Afsluiting	490
Literatuur	491
De auteurs	541
Trefwoordenregister	545
Serie Handboeken Veiligheid	559

I Inleiding

E.R. Muller en C.P.M. Cleiren

1 Aanleiding

De rechterlijke macht vormt een van de belangrijkste instituties in de democratische rechtstaat. Het gaat daarbij zowel om de zittende magistratuur als het Openbaar Ministerie. De rechterlijke macht vormt een van de cruciale machten in de staat. De wijze waarop zij is georganiseerd en functioneert, bepaalt in hoge mate de staat van de kwaliteit van de democratische rechtsstaat. Het vertrouwen van de burgers in de rechterlijke macht is tevens van cruciaal belang voor de legitimiteit van de uitspraken van rechters. Alleen als er voldoende vertrouwen bestaat in de rechterlijke macht zullen burgers zich gedragen conform de uitspraken die de rechterlijke macht doet.

De wijze waarop de rechterlijke macht is georganiseerd en functioneert was nog niet in een bundel bij elkaar gebracht. In 2006 publiceerden wij de eerste druk van het handboek Rechterlijke Macht. Inmiddels hebben zich inhoudelijk, juridisch, organisatorisch en institutioneel de nodige veranderingen voorgedaan. Het bleek nodig in een geheel herziene tweede druk een actueel beeld te geven van de wijze waarop de rechterlijke macht formeel en feitelijk is georganiseerd en functioneert. Dat heeft weer geleid tot een bundel waarin integraal de formele en feitelijke organisatie van de rechterlijke macht wordt beschreven en geanalyseerd door auteurs vanuit de wetenschap en de praktijk. Het doel van deze bundel is voor het onderwijs, onderzoek en praktijk de belangrijkste inzichten omtrent de rechterlijke macht bij elkaar te hebben.

Deze bundel vormt een onderdeel van de serie handboeken Veiligheid die onder redactie van de eerste auteur van deze inleiding verschijnt bij uitgeverij Kluwer. Aan het eind van het boek is een overzicht opgenomen van alle bundels in deze serie. Het doel van deze bundels is wetenschappelijke overzichtswerken op een specifiek onderwerp met betrekking tot orde en veiligheid te realiseren. Met deze volledig herziene tweede druk is weer een actueel beeld geschetst van de rechtspraak en het Openbaar Ministerie in Nederland.

De rechterlijke organisatie in Nederland bestaat uit verschillende organen. De Wet op de Rechterlijke Organisatie (Wet RO) vormt de belangrijkste wet die de organisatie van de rechterlijke macht in Nederland bepaalt. Op de website van de rechterlijke macht wordt de organisatie van de rechterlijke macht met betrekking

tot het strafproces als volgt weergegeven.¹ ‘De rechtspraak in Nederland is opgebouwd uit diverse instanties. Deze instanties zijn verspreid over allerlei locaties in Nederland. Er zijn negentien rechtbanken en vijf gerechtshoven en er is één Hoge Raad. Een zaak begint meestal bij de rechtbank. Als een van de partijen het oneens is met de uitspraak van de rechter, kan de zaak via een hoger beroep terecht komen bij het gerechtshof en vervolgens door middel van cassatie bij de Hoge Raad. Het Openbaar Ministerie is de organisatie die strafbare feiten voor de rechter brengt. De leden van het Openbaar Ministerie voeren in de rechtszaal altijd staande het woord. Ze worden daarom staande magistratuur genoemd. De rechters blijven zitten als ze aan het woord zijn. Zij heten daarom de zittende magistratuur. Naast de rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad zijn er nog enkele andere rechterlijke instanties. Dat zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. De eerste behandelt het hoger beroep in ambtenarenzaken en sociale zekerheidszaken, de tweede behandelt zaken op het terrein van het sociaaleconomisch bestuursrecht. Ook de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State behandelt beroepszaken. Het gaat dan om bestuurszaken (zaken tegen de overheid). De Raad van State maakt echter geen deel uit van de rechterlijke organisatie. De Raad voor de Rechtspraak vormt de schakel tussen de minister van Justitie en de gerechten. Hij behartigt het gemeenschappelijk belang van de gerechten naar buiten, draagt zorg voor gerechtsoverstijgende voorzieningen, houdt toezicht op bedrijfsvoering en financieel beheer en geeft voor zover nodig algemene aanwijzingen op het gebied van de bedrijfsvoering. De Raad is tegelijkertijd het aanspreekpunt voor en de woordvoerder van de rechtspraak in het politieke en maatschappelijke debat.’²

Deze organisatiestructuur bestaat sinds het begin van deze eeuw na een grote herstructurering. Sinds 1 januari 2002 is er een nieuwe Wet op de Rechterlijke Organisatie. De organisatie van de rechterlijke macht blijft echter in ontwikkeling. ‘Om ervoor te zorgen dat de Rechtspraak in de toekomst de kwaliteit op peil kan houden en slagvaardig kan blijven, is het nodig dat de indeling van werkgebieden voor de gerechten wordt aangepast. Deze nieuwe gebiedsindeling van de Rechtspraak is geregeld in de wet Herziening gerechtelijke kaart (Hgk). De van oudsher bestaande negentien rechtbanken zijn samengevoegd tot 10 nieuwe rechtbanken. Van de vijf gerechtshoven zijn Arnhem en Leeuwarden gefuseerd. Vanaf de inwerkingtreding van de wet Hgk bestaat de Rechtspraak uit zestien gerechten.

1 Zie meer uitgebreid www.rechtspraak.nl en de hoofdstukken in deze bundel.

2 www.rechtspraak.nl.

Vrijwel alle gerechten, met uitzondering van de rechtbank Amsterdam en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden hebben verschillende zittingsplaatsen, in het hele land in totaal 32.³ Op 1 januari 2013 is deze wet Herziening gerechtelijke kaart in werking getreden.

2 Inhoud

De bundel is vormgegeven in vier delen. In het eerste deel wordt de organisatie van de rechterlijke macht geschetst. De Heer-de Lange, Aten, Sprangers, Van Tulder en Diephuis van het CBS en de Raad voor de Rechtspraak geven in hoofdstuk 2 een uitgebreid kwantitatief beeld van de rechterlijke macht en de rechtspraak. De Groot-van Leeuwen gaat in hoofdstuk 3 in op de feitelijke samenstelling van de rechterlijke macht. Langbroek gaat in hoofdstuk 4 in op de organisatieontwikkeling en de kwaliteitszorg van de rechtspraak. Frielink geeft in hoofdstuk 5 een schets van de organisatie van het Openbaar Ministerie. De Doelder en De Meijer schetsen in hoofdstuk 6 de specifieke rol van het Openbaar Ministerie (veelal en ook in dit boek aangeduid als OM) als magistraat.

In het tweede deel staan de verschillende vormen van rechtspraak centraal inclusief de executie. Asser geeft in hoofdstuk 7 een beeld van de civiele rechtspraak, waarna Polak en Roelfsema dat in hoofdstuk 8 doen voor de bestuursrechtspraak. De Roos geeft in hoofdstuk 9 een beeld van de wijze waarop de strafrechtspraak vorm krijgt in Nederland. Gribnau, Lubbers en Vording beschrijven en analyseren in hoofdstuk 10 de belastingrechtspraak. Meijer gaat in hoofdstuk 11 in op de wijze waarop de executie van uitspraken en vonnissen vorm krijgt.

In het derde deel staat het functioneren van de rechterlijke macht centraal, waarbij aandacht wordt besteed aan verschillende thema's. Schoep geeft in hoofdstuk 12 aan op welke wijze de rechterlijke samenwerking vorm krijgt en zou moeten krijgen. Hertogh gaat in hoofdstuk 13 in op vraag naar de effecten en doorwerking van rechterlijke uitspraken. Loth en Mak maken in hoofdstuk 14 een diepgaande analyse van de wenselijkheid en werkelijkheid van een rechterlijke beroepsethiek. Hol biedt in hoofdstuk 15 inzicht in de waarde en de beperkingen van rituelen en symbolen in de rechtspraak en voor de rechterlijke macht. Malsch gaat in hoofdstuk 16 expliciet in op de rol van de rechter in de samenleving.

In het vierde deel hebben verschillende auteurs zich gebogen over de toekomst van de rechterlijke macht. De Poorter en De Graaf geven in hoofdstuk 17 een beeld

3 www.rechtspraak.nl.

van de toekomst van de bestuursrechtspleging. Otte gaat in hoofdstuk 18 in op de huidige en toekomstige rol van de strafrechtspraak. Hol gaat in hoofdstuk 19 nader in op enkele aspecten van het civiele recht in de toekomst waarna Gribnau, Lubbers en Vording in hoofdstuk 20 de toekomst van de belastingrechtspraak schetsen. Bauw, Van Dijk en Van den Emster geven vanuit de Raad voor de Rechtspraak hun beelden voor de toekomst weer in hoofdstuk 21. Muller en Cleiren schetsen in het laatste hoofdstuk 22 enkele hoofdlijnen voor de rechterlijke macht als geheel. De tekst van de hoofdstukken is afgesloten op 1 december 2012.

3 Dankzegging

Een bundel als deze komt alleen tot stand door het harde werk van de auteurs. Dat geldt helemaal voor een tweede druk. De redactie wil de auteurs hiervoor weer hartelijk bedanken. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor de tijd en aandacht die zij aan hun bijdragen hebben besteed. Wij willen Anne van Es veel dank zeggen voor haar belangrijke rol als redactiesecretaris. Ten slotte willen wij de uitgever weer danken voor het vele en goede werk bij de publicatie van de tweede druk van deze bundel en de andere delen in de serie Handboeken Veiligheid.

Erwin Muller
Tineke Cleiren
December 2012